

Resultaten enquête Ongediertebestrijding 1981

door
P. Kamerman, medewerkster van het
Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Natuurlijk Milieu.
(Buiten verantwoordelijkheid van de redactie.)

In 1982 werden de gemeenten met meer dan 5.000 inwoners verzocht hun medewerking te verlenen aan de C.B.S.-enquête Ongediertebestrijding, 1981. Na het onderzoek over 1975 was dit de vierde keer dat er geënuquëteerd werd. Hieronder volgen enkele resultaten van de enquête over 1981.

1. Algemeen

Van 90% van de gemeenten met meer dan 5.000 inwoners werden bruikbare gegevens ontvangen. Voor de overige 10% werd een ophoging toegepast. De hier vermelde gegevens

hebben betrekking op 572 gemeenten. Binnen deze 572 gemeenten is een groep van 40 gemeenten te onderscheiden met een gemeenschappelijke regeling voor de ongediertebestrijding. Het Centraal Afvalverwerkingsbedrijf West-Friesland (C.A.W.) verzorgt bijvoorbeeld de ongediertebestrijding voor 13 gemeenten. In Zuid-Holland en Zeeland doen enkele waterschappen de rattenbestrijding voor de inliggende gemeenten. Wat de organisatie van de ongediertebestrijding betreft is hier dan ook alleen ingegaan op de situatie in de overige 532 gemeenten.

Tabel 1. Ongediertebestrijding door gemeenten met meer dan 5.000 inwoners 1981¹⁾

	Ratten- bestrijding ²⁾	Muizen- bestrijding ²⁾	Insekten- bestrijding ²⁾
Bestrijding geheel door gemeentelijke dienst	510	317	136
Bestrijding gedeeltelijk door gemeentelijke dienst	14	93	199
Advies door gemeentelijke dienst	—	144	259
Geheel of gedeeltelijk uitbesteed, doorverwezen en/of ingeschakeld	22	58	248
Geen bestrijding	—	49	43
Totaal	532	532	532

¹⁾ Exclusief gemeenten met een gemeenschappelijke regeling.
²⁾ Per gemeente zijn meerdere regelingen mogelijk.

De ratten-, muizen- en insektenbestrijding werd in 1981 in respectievelijk 98,5%, 77,1% en 63% van de gemeenten met meer dan 5.000 inwoners geheel of gedeeltelijk zelf uitgevoerd. De insektenbestrijding (zie tabel 1) werd duidelijk vaker geheel of gedeeltelijk overgelaten aan particuliere bedrijven of andere (meestal grotere) gemeenten dan de ratten- en muizenbestrijding. In 43 gemeenten werd helemaal niets gedaan aan insektenbestrijding wat inhield dat er noch advies werd gegeven, noch werd doorverwezen naar een particulier bedrijf of een andere gemeente.

Tabel 2. Lasten en baten ongediertebestrijding van gemeenten¹⁾, 1981.

Lasten	Baten
f. 1.000	f. 1.000
Lonen en salarissen 11.888	Bestrijding van ratten en muizen 482
Bestrijdingsmiddelen 1.720	insekten 1.762
Uitbesteed werk 248	Certificaten 225
Overige 3.014	Bijdrage van het Rijk 108
	Overige 7
	Exploitatietekort ten laste van gemeente 13.968
	gemeenschappelijke regelingen 118
Totaal 16.670	Totaal 16.670

¹⁾ Exclusief gemeenten met minder dan 5.000 inwoners en inclusief gemeenten met een gemeenschappelijke regeling.

2. Financiële gegevens

De gemeenten met meer dan 5.000 inwoners hebben in 1981 ca. 17 miljoen gulden aan de ongediertebestrijding uitgegeven. Hier tegenover stond een 3 miljoen gulden aan inkomsten bestaande uit vergoedingen die door particulieren en bedrijven betaald werden voor een uitgevoerde bestrijding.

In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van de verschillende posten aan de lasten- en batenkant. De lasten van de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners bedroegen 44% van het totaal.

Tabel 3. Gemiddelde kosten ongediertebestrijding door gemeenten met meer dan 5.000 inwoners¹⁾ per gemeentegroep.

	Per gemeente		Per inwoner	
	1979	1981	1979	1981
	gld			
Gemeenten met inwoners				
5.000—< 10.000	4.900	6.900	0,59	0,95
10.000—< 20.000	7.900	12.000	0,49	0,82
20.000—< 50.000	20.200	26.100	0,84	0,87
50.000—<100.000	63.400	87.800	0,90	1,22
100.000 en meer	450.000	431.700 ²⁾	2,15	1,94 ²⁾
Totaal	26.171	30.384 ²⁾	1,12	1,23 ²⁾

¹⁾ Exclusief gemeenten met een gemeenschappelijke regeling.

²⁾ Exclusief kosten uitbesteding van 1 gemeente met meer dan 100.000 inwoners.

Het blijkt dat de gemiddelde kosten zowel per gemeente als per inwoner toenemen met de grootteklasse van de gemeentegroepen. Dit is op zichzelf niet verwonderlijk daar de intensiviteit van de gemeentelijke ongediertebestrijding ook toeneemt met gemeentegrootte. In tabel 3 staan de gemiddelde kosten vermeld. Voor de gemeentegroepen met 5.000 tot 100.000 inwoners bleek de stijging van genoemde kosten voor 1981 ten opzichte van 1979 groter dan die voor 1979 ten opzichte van 1977. Per gemeentegroep was de stijging van de gemiddelde kosten in 1981 ten opzichte van 1979 in percentage uitgedrukt als volgt:

5.000 — 10.000 inwoners	41%
10.000 — 20.000 inwoners	52%
20.000 — 50.000 inwoners	29%
50.000 — 100.000 inwoners	39%.

In hoeverre de bovenstaande conclusie ook geldt voor de groep gemeenten met 100.000 en meer inwoners is niet af te leiden uit tabel 3. De gemiddelde kosten van deze gemeentegroep namen namelijk af, maar deze afname kan veroorzaakt zijn doordat 1 gemeente in deze groep de kosten van uitbesteding niet kon opgeven ten tijde van de afsluiting van de enquêteringsperiode.

In tabel 4 wordt een overzicht gegeven van kostenregelingen die door de gemeenten gehanteerd werden in 1981 bij de bestrijding van ongedierte. De meeste gemeenten voerden de ongediertebestrijding gratis uit. Dit geldt zowel voor de rattenbestrijding als voor de

Tabel 4. Kostenregelingen ongediertebestrijding¹⁾ door gemeenten per gemeentegroep, 1981.

	5.000—10.000 inw. bestrijding van			10.000—20.000 inw. bestrijding van			20.000—50.000 inw. bestrijding van			50.000—100.000 inw. bestrijding van			100.000 inw. en meer bestrijding van			Totaal bestrijding van		
	rat- ten	mul- zen	insek- ten	rat- ten	mul- zen	insek- ten	rat- ten	mul- zen	insek- ten	rat- ten	mul- zen	insek- ten	rat- ten	mul- zen	insek- ten	rat- ten	mul- zen	insek- ten
Verstrekken van lokaas																		
— gratis	53	40	—	42	28	—	13	9	—	1	2	—	2	1	—	111	80	—
— tegen betaling	14	13	—	6	8	—	4	5	—	1	—	—	—	1	—	25	27	—
Bestrijding																		
— gratis	170	121	88	142	103	64	98	79	37	20	16	5	10	6	7	440	325	201
— betaling gemaakte kosten	5	6	7	—	—	6	1	1	20	—	—	7	—	2	—	6	9	40
— tegen vast tarief	10	6	12	12	17	12	7	6	6	—	—	3	—	1	—	29	30	33
— tegen betaling lokaas	7	5	3	10	7	4	3	3	1	—	—	—	—	—	—	20	15	8
— overige regelingen	5	4	3	2	4	14	4	2	8	7	6	8	7	8	9	25	24	42

¹⁾ Per gemeente zijn meerdere regelingen mogelijk.

muizenbestrijding en de insektenbestrijding. Het is echter van belang om hierbij een aantal opmerkingen te plaatsen die het beeld hierover completer maken.

Rattenbestrijding

In de gemeentegroepen met 5.000—50.000 inwoners werd de rattenbestrijding in ca. 86% van de gemeenten gratis uitgevoerd als er van gemeentewege werd bestreden. Hieronder valt ook het gratis verstrekken van lokaas. Dit percentage lag in de overige 2 gemeentegroepen volgens tabel 4 op het eerste gezicht lager, maar uit een nadere beschouwing blijkt dit nauwelijks het geval te zijn. Bij een belangrijk deel van de 14 gemeenten in deze 2 gemeentegroepen met „overige regelingen” werden namelijk niet altijd kosten in rekening gebracht. In 10 van deze gemeenten werd bij particulieren wel gratis bestreden maar werden bij bedrijven kosten in rekening gebracht. Door 2 gemeenten werd aan particulieren alleen een vergoeding gevraagd indien sprake was van nalatigheid.

Muizenbestrijding

Ten aanzien van de kostenregelingen bij de muizenbestrijding dient rekening te worden gehouden met het feit dat er in 114 gemeenten waar wel rattenbestrijding werd uitgevoerd geen muizenbestrijding van gemeentewege plaatsvond. Uit tabel 4 blijkt dat er voor de muizenbestrijding vaker kosten in rekening werden gebracht dan bij de rattenbestrijding. Door 14 gemeenten met meer dan 50.000 inwoners werd een „overige regeling” opgegeven. In 7 van deze gemeenten werd bij particulieren gratis bestreden en bij bedrijven tegen een vergoeding. De 2 gemeenten die voor de rattenbestrijding in geval van nalatigheid kosten in rekening brachten, deden dit ook bij de muizenbestrijding.

Insektenbestrijding

De insektenbestrijding werd door 62% van de gemeenten die aan insektenbestrijding deden gratis uitgevoerd. Voor het overige hanteerden de gemeenten een betalingsregeling of een „overige regeling”, die in de meeste gevallen ook neerkwam op het betalen van een vergoeding. In de gemeentegroep van gemeenten met 10.000—20.000 inwoners werd 14 x een „overige regeling” opgegeven. In 8 van deze gemeenten was het al al dan niet tegen betaling uitvoeren afhankelijk van het soort insekt en/of de grootte van de plaag. Voor 6 gemeenten in de gemeentegrootte van 20.000—50.000 inwoners gold hetzelfde. Door de gemeenten met meer dan 50.000 inwoners werd ook veelal opgegeven dat de kostenregelingen afhankelijk waren van het te bestrijden soort insekt.

Van de gemeenten met meer dan 10.000 inwoners waren er 5 gemeenten die de insektenbestrijding alleen bij een bepaalde soort insekt gratis deden. In deze gemeenten werden zowel kakkerlakken als faraomieren gratis bestreden. In 2 gemeenten was de wespenbestrijding gratis. Wandluizen en huiskrekels werden in 1 gemeente gratis bestreden.

3. Bezochte objecten

Door de gemeenten met meer dan 5.000 inwoners werden in totaal 134.110 objecten bezocht voor de ratten- en muizenbestrijding. Er werden bij deze objecten 304.460 bezoeken afgelegd, zodat per object gemiddeld 2,3 bezoeken werden afgelegd. De hier gemoemde aantallen zijn inclusief de bezochte objecten en afgelegde bezoeken van gemeenten met een gemeenschappelijke regeling voor de ongediertebestrijding.

Bij het indelen van de bezochte objecten naar soort object werden de gegevens van de gemeenten met een gemeenschappelijke regeling buiten beschouwing gelaten. Het totale aantal bezochte objecten voor de ratten- en muizenbestrijding bleek dan voor 69% te

bestaan uit woningen, horecabedrijven en winkels en voor 20% uit boerderijen. Deze verdeling wijkt nauwelijks af van die van 1979.

Tabel 5. Bezochte objecten en afgelegde bezoeken door gemeenten¹⁾ per diersoort.

	1979		1981	
	aantal	%	aantal	%
Ratten en muizen	118.580	100	134.110	100
w.v. bruine rat	82.230	69	85.090	63
zwarte rat	1.700	1	2.700	2
huismuis	31.970	27	42.610	32
veldmuis	1.220	1	2.060	2
Insekten	47.940	100	57.610	100
w.v. kakkerlakken	7.800	16	17.360	30
faraomieren	3.460	7	890	2
andere mieren	960	2	1.170	2
wespen	27.810	58	30.390	53
vlooien	3.020	6	3.590	6
houtboorders	1.190	2	1.090	2

¹⁾ Exclusief gemeenten met minder dan 5.000 inwoners en inclusief gemeenten met een gemeenschappelijke regeling.

Uit de gepresenteerde cijfers blijkt dat de bestrijding van de huismuis steeds intensiever is geworden.

De verhouding bezochte objecten bruine rat/bezochte objecten huismuis die in 1979 nog 2,5/1 bedroeg kwam in 1981 op 2,0/1. In 1981 werden er dan ook ruim 30% meer objecten bezocht ter bestrijding van de huismuis dan in 1979, terwijl het totaal aantal bezochte objecten voor bruine-rattenbestrijding vrijwel gelijk bleef. In de gemeenten met 5.000—10.000 inwoners en in die met meer dan 100.000 inwoners nam dit aantal zelfs af met respectievelijk 10,7% en 15,7%.

Voor de insektenbestrijding werden er in 1981 57.610 objecten (inclusief het aantal bij gemeenschappelijke regelingen) door de gemeenten bezocht, waarbij 85.160 bezoeken werden afgelegd. Het gemiddeld aantal bezoeken per object bedroeg hier 1,5 terwijl dit in 1979 nog 2,2 was. Dit cijfer werd sterk beïnvloed door het teruggelopen aantal bezoeken in de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners. Dit legt een groot gewicht in de schaal daar dit aantal meer dan 50% bedraagt van het totaal aantal afgelegde bezoeken. Opvallend is de toeneming van het aantal bezochte objecten en afgelegde bezoeken in de gemeenten met 5.000—10.000 inwoners. Deze bedroeg respectievelijk 48% en 57%. T.o.v. 1979 steeg het aantal bezochte objecten voor de kakkerlakkenbestrijding met ruim 120%. Deze toename werd echter merendeels veroorzaakt doordat het aantal kakkerlakkenbestrijdingen in 1 gemeente met meer dan 100.000 inwoners enorm is gestegen. Het aantal bezochte objecten ter bestrijding van de faraomier liep sterk terug van 3.460 objecten in 1979 naar 890 in 1981.

Gebruikte bestrijdingsmiddelen

Evenals uit de resultaten van de voorgaande onderzoeken bleek, werd ook in 1981 het meest gebruik gemaakt van rodenticiden op basis van anticoagulantia (bloedstollings-

remmende middelen). Het meest werd er gebruik gemaakt van zelfaangemaakt of gereed lokaas op basis van warfarin. In totaal werd er ongeveer 300 ton zelfaangemaakt lokaas gebruikt. Bij het zelf aanmaken van lokaas werd meer dan in 1979 gebruik gemaakt van chloorfacinon. In 1979 werd hiervan 1550 liter gebruikt, terwijl deze hoeveelheid in 1981 bijna 2800 liter bedroeg.

Meer dan in voorgaande jaren werd er gebruik gemaakt van gereed lokaas. Naast het gereed lokaas op basis van warfarin (21.240 kg) werd er ook lokaas op basis van difenacoum (17.020) en bromadiolon (3.930 kg) toegepast. Om aan een totaalcijfer te komen van de gebruikte insecticiden werden de hoeveelheden bestrijdingsmiddelen uitgedrukt in actieve stof en bij elkaar opgeteld. In 1981 werd er door de gemeenten met meer dan 5.000 inwoners ruim 760 kg insecticiden (in actieve stof) gebruikt. Dit is ten opzichte van 1979 een daling van ca. 400 kg. Het gebruik van chloorpyrifos en diazinon daalde respectievelijk 57% en 72%. De geleidelijke afnemng in het gebruik van dichloorvos, malathion en metoxychloor die al vanaf 1975 viel waar te nemen, zette zich ook voort in 1981. De actieve stoffen die het meest werden gebruikt waren methoxychloor (177,2 kg), propoxur (177,1 kg), lindaan (94,5 kg), chloorpyrifos (67,6 kg), piperonylbutoxie (79,8 kg), diazinon (55,9 kg) en permethrin (26,0 kg).

In het kort:

- De kosten voor de ongediertebestrijding bedroegen in 1981 voor de gemeenten met meer dan 5.000 inwoners circa 17 miljoen gulden. Slechts een kleine 15% van de totale lasten werd gedekt door betalingen van particulieren en bedrijven voor een uitgevoerde ongediertebestrijding.
- In de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners werd de huismuis een groter probleem dan de bruine rat.
- Bij het zelf aanmaken van lokaas werd meer dan in 1979 gebruik gemaakt van chloorfacinon als werkzaam middel. Ook het gebruik van gereed lokaas nam toe. Hiervan werd gereed lokaas op basis van warfarin (21.240 kg) het meest gebruikt, met als tweede daarop volgend gereed lokaas op basis van difenacoum (17.020 kg).
- Het gebruik van chloorpyrifos en diazinon daalde sterk ten opzichte van 1979. Verder gaf het gebruik van middelen op basis van synthetische pyrethroiden zoals deltamethrin en permethrin een stijging te zien ten opzichte van 1979.

De C.B.S.-publikatie Ongediertebestrijding 1981 is verkrijgbaar bij de Staatsuitgeverij in 's-Gravenhage en bevat naast een aantal pagina's tekst 11 staten en 18 tabellen met meer gedetailleerde gegevens en resultaten die niet in bovenstaand artikel aan de orde zijn gekomen.